LASTEN- JA NUORTENKIRJALLISUUDEN
Finlandia

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-ehdokkaiden julkistustilaisuus 4.11.2026

Palkintolautakunnan puheenjohtaja Arniika Kuusiston puhe

Hyvät lasten- ja nuortenkirjallisuuden ystävät,
Kära vänner av barn- och ungdomslitteratur,

Olen ja olemme arviointiraatina tunteneet olevamme valtavan etuoikeutettuja, kun olemme saaneet elää ja hengittää näiden hienojen kirjojen rikasta maailmaa viimeisen reilun puolen vuoden ajan. Ehkä esimerkkinä siitä, millaisen otteen hyvä lasten- ja nuortenkirja voi saada myös aikuisesta, kerrottakoon, että erästäkään kirjaa en malttanut laskea kädestäni kesämökillä ennen kuin sain sen luettua loppuun klo 1:36 – loppuratkaisun onnellisuudesta helpottuneiden liikutuksen kyyneleiden siivittämänä.

Meillä on raatilaisten kesken ollut oma, leikkimielinen ”performatiivisen lukemisen” valokuvauskilpailumme WhatsApp-ryhmässämme. Tuo kisa on havainnollistanut sekä luku-urakan laajuutta että sen intensiivisyyttä. Lukevia raatilaisia on ikuistettu ryhmäämme niin sohvannurkasta, keinutuolista kuin laiturinnokasta, niin festarilavojen kupeesta kuin Djurgårdenin jalkapallokatsomon kuumenneiden tunteiden keskeltä. Voittajakuvaksi julistettu otos on Kööpenhaminasta Pienen merenneidon patsaan viereiseltä kiveltä. Sen ottamisen sivutuotteena suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden lukuprosessi taisi taltioitua myös useamman paikalle sattuneen turistin lomakuviin.

Vi har fått skratta, bli rörda, känna spänning och lättnad och framför allt identifiera oss med de mest skiftande människors och djurs, älvors, zombiers och andra varelsers situationer. Vi har fått uppleva skriande ojämlikhet, ensamhet, frustration, sorg och många andra känslor när vi rört oss mellan olika verkligheter i tid, rum och samhällsklasser.

Barn- och ungdomslitteraturens bredd som kategori innebär att vi har läst allt från bilderböcker till böcker för skolbarn, tånåringar och unga vuxna; från faktaböcker och diktsamlingar till sagosamlingar, romantiska berättelser, spännande böcker och sorgliga historier. På så sätt har vi också fått leva oss in i läsupplevelsernas världar hos läsare i olika åldrar.
Många gånger har vi kunnat konstatera att en bra berättelse fångar oss för sin egen skull. Den underhåller utan att underskatta ens det allra yngsta barnet som läsare, och när böckerna är som bäst öppnar de fantastiska illustrationerna nya dimensioner i berättandet.

Vuoden kirjasatoon on mahtunut kevyempien teemojen rinnalle myös tarinallisuuden ja kuvituksen keinoin välitettynä monia ajankohtaisia planetaarisia, globaaleja ja yhteiskunnallisia ongelmia, kuten ilmastokriisi, rasismi, eriarvoisuus ja lapsiköyhyys. Eriarvoisuus eri muodoissaan rajaa lapsen ja nuoren mahdollisuuksia arjen valintoihin, aiheuttaen ulkopuolisuuden, yksinäisyyden ja ulossuljetuksi tulemisen kokemuksia. Tällaiset kokemukset voivat aikaansaada lapselle ja nuorelle yhteiskunnan unohtamaksi tulemisen tunnetta, mikä voi pitkään jatkuessaan johtaa syrjäytymiseen ja mielenterveysongelmiin tai myös kääntyä esimerkiksi väkivaltaisiksi asenteiksi ja teoiksi. Monissa kirjoissa on myös kuvattu turvattomuutta erilaisissa tilanteissa – turvattomia perheitä, koulukiusatuksi tulemista ja muuta väkivallan kokemista eri muodoissaan.

När vi fördjupar oss i en bok kan helt nya dimensioner uppenbara sig. Ibland har läsupplevelsen också väckt en oväntad rörelse hos oss vuxna läsare, när berättelsen plötsligt berört oss känslomässigt utan någon som helst förvarning.

Just detta visar litteraturens kraft när den är som bäst: genom läsningen får barn och unga möjlighet att som läsare identifiera sig med olika roller och utveckla medkänsla och empati för huvudpersoner som befinner sig i många olika slags situationer.

Samtidigt bidrar högläsning och gemensamma läsupplevelser till att stärka den trygga relationen mellan den vuxna och barnet eller barngruppen. De stöder också utvecklingen av ordförrådet och andra grundläggande förutsättningar för lärande och välbefinnande.

Viime vuosina yhteiskunnallisessa keskustelussa on esiintynyt paljon huolipuhetta siitä, että lapset ja nuoret eivät enää tartu kirjoihin, vaan – meidän aikuisten tavoin – viettävät enemmän ja enemmän aikaa ruutujen äärellä. Samaan aikaan myös suomalaisten nuorten oppimistulokset ovat heikentyneet merkittävästi kansainvälisissä vertailuissa. Tutkimuksista tiedämme, että lukeminen, ja sen myötä lukutaidon rakentuminen, on vahvasti yhteydessä oppimistuloksiin. Tilanteen korjaaminen yhdeksäsluokkalaisten oppimistulosten osalta teini-iässä ei kuitenkaan ole enää helppoa, ellei lapselle ole tarjottu mahdollisuutta rakastua kirjoihin ja lukemiseen jo varhaislapsuudessa. Vanhemmilla ja lapsen muulla lähipiirillä on tässä tärkeä roolinsa, mutta yhteiskunnallisella kasvatuksella, jo varhaiskasvatuksesta alkaen, on tärkeä kompensatorinen vastuu tasata lasten taustojen välisiä eroja ja tuoda kirjojen lumo aivan jokaisen lapsen ulottuville joka päivä.

Olenkin ollut todella huolestunut, kun varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijat ovat toisinaan kertoneet, että kaikissa päiväkotiryhmissä ei lueta lasten kanssa edes päivittäin, ja että kirjoja ei välttämättä

kaikissa ryhmissä säilytetä lasten saatavilla. Tutkimusten mukaan jo kirjojen lukumäärä lapsen kotona on yhteydessä hänen myöhempiin oppimistuloksiinsa. Voidaan ajatella, että tässäkin varhaiskasvatuksella voisi olla kompensatorinen eli taustaeroja tasaava rooli. Kirjojen saatavilla olo jokaisen lapsen jokaiseen päivään tulisikin turvata ja resursoida selvästi nykyistä paremmin, muuten teemme yhteiskuntana suomalaiselle osaamiselle lyhytnäköisen karhunpalveluksen. Kyse on ennen kaikkea arvovalinnoista ja lukemisen merkityksen ymmärtämisestä, sillä valtakunnallinen kirjastoverkko olisi kyllä perheiden ja päiväkotien ulottuvilla. Ongelmana onkin, että juuri ne perheet, joissa kirjoja ei ole muutenkaan, eivät hae niitä myöskään kirjastoista, jolloin lasten välisen eriarvoisuuden kuilu syvenee entisestään. Tätä ongelmaa pahentaisi entisestään se, mikäli kirjastot eivät jatkossa enää olisi ilmaisia kaikille käyttäjille.

Kestävän hyvinvoinnin ja merkityksellisen elämän edellytysten turvaaminen yhteiskunnassa vaatii konkreettisia satsauksia lasten ja perheiden arkeen, myös laadukkaan lasten- ja nuortenkirjallisuuden osalta. Jo tähänastiset leikkaukset lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseen ovat lisänneet suomalaista lapsiköyhyyttä merkittävästi. On kriittisen tärkeää resursoida yhteiskuntana nykyistä paremmin sitä, että jokainen lapsi ja nuori pääsee kirjojen ja lukemisen äärelle joka päivä ja sitä kautta oppimaan uutta, avartamaan näkökantojaan, sekä rakastumaan kirjoihin ja lukemiseen.

Kiitos!